

MONIKA WOJCIESZAK
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Rynku i Marketingu

**ZRÓŻNICOWANIE AKTYWNOŚCI ROLNIKÓW
W POZYSKIWANIU ŚRODKÓW UNIJNYCH
W RAMACH DZIAŁANIA „RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU
DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ”
W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM**

1. Wstęp

Środki pomocowe Unii Europejskiej są ważną formą wsparcia producentów rolnych, stanowią znaczącą pomoc w zwiększaniu efektywności polskiej gospodarki. Jednak efektywność wykorzystania środków unijnych zależy od skuteczności działań podejmowanych przez instytucje biorące udział we wdrażaniu funduszy [Goryńska-Goldmann, Wojcieszak, 2013]. Rozpatrując zagadnienia dotyczące zróżnicowania regionalnego istotne jest, aby przeanalizować aktywność producentów rolnych w zakresie pozyskiwania środków z PROW 2007–2013. Różnice te można określić kilkoma sposobami np. na podstawie liczby złożonych wniosków. Zmiany w obrębie rozwoju obszarów wiejskich czy potencjalne korzyści z wykorzystywania środków bezpośrednio uzyskanych przez wnioskodawców, mogą mieć wymiar regionalny [Goryńska-Goldmann, Wojcieszak, Gazdecki, 2013]. Przykładem programu, który dostarcza rolnikom wielu korzyści oraz sprzyja rozwojowi obszarów wiejskich jest „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Działanie 311 zostało uruchomione w roku 2008. W ramach PROW 2007–2013 przeprowadzono łącznie 5 naborów wniosków. Celem działania 311 jest różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów oraz promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich [PROW 2007–2013].

2. Cel, materiał i metodyka badań

Głównym celem artykułu była analiza aktywności rolników w pozyskiwaniu środków unijnych w ramach działania 311 w województwie wielkopolskim. Materiał badawczy stanowiły dane pochodzące z WOR ARiMR, dotyczące wniosków złożonych przez beneficjentów w latach 2008–2011 (2008 r. – uruchomienie działania). Nabory wniosków prowadzone były od 5 czerwca 2008 r. do 4 listopada 2011 r. Z uwagi na dostępność danych na poczet napisania artykułu otrzymano dane w ramach naboru wniosków od 1 do 4. Podmiotem badań byli beneficjenci działania. Natomiast przedmiotem badań było zaprezentowanie aktywności wnioskodawców w pozyskiwaniu środków unijnych dotyczących działania 311.

W artykule posłużono się metodą opisową, statystycznej analizy danych dotyczących działania 311 realizowanego w ramach PROW 2007–2013.

3. Przegląd literatury

Gospodarka rynkowa przynosi coraz to nowe wyzwania. Wynikają one zarówno z ogólnych tendencji rozwojowych, jak i z potrzeby dostosowań do warunków obowiązujących w Unii Europejskiej. Po to by im sprostać polscy rolnicy starają się powiększyć zdolności wytwórcze w swoich gospodarstwach, doskonalą sposoby i technologie produkcji, poprawiają jakość swoich produktów oraz efektywność wytwarzania. Podejmowane w tym zakresie działania nie mogą być przypadkowe. Muszą być przemyślane i oparte na właściwych przesłankach. Należy podkreślić, że doświadczenie i intuicja nie są wystarczające dla podejmowania trafnych decyzji i to zarówno bieżących, jak i strategicznych, skutkujących daleko idącymi konsekwencjami produkcyjnymi i finansowymi [Runowski i Ziętara 2010]. Środki pomocowe Unii Europejskiej są ważną formą wsparcia polskich beneficjentów. Wyszowska i Sztoldman [2011, s. 457] podkreśliły, iż w Polsce w latach 2004–2006 na podejmowanie lub rozwój dodatkowej działalności gospodarczej związanej z wykorzystaniem zasobów istniejącego gospodarstwa rolnego i regionu można było korzystać z pomocy finansowej w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego obejmującego działanie „*Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów*”. Głównym celem tego działania było stworzenie sprzyjających warunków do uruchomienia alternatywnych źródeł dochodów w gospodarstwach rolnych, promowanie wizerunku wsi oraz zwiększenie opłacalności produkcji i usług w gospodarstwie rolnym.

W roku 2007 w krajach Unii Europejskiej, w tym również w Polsce, rozpoczął się nowy 7-letni okres programowania i finansowania polityki UE obejmujący lata

2007–2013. W ramach PROW 2007–2013 polscy rolnicy i przedsiębiorcy działający w otoczeniu rolnictwa mogli korzystać z szerokiej oferty pomocy wdrażanej i udzielanej przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Z funduszy PROW 2007–2013 producenci rolni oraz członkowie ich rodzin mogli otrzymać wsparcie zarówno na podjęcie, jak i rozwijanie działalności pozarolniczej. Pomoc ta była dostępna m.in. w ramach działania 311: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Działanie 311 realizowane było w województwie wielkopolskim od 2008 roku. Głównym celem projektu 311 było podejmowanie lub rozwijanie przez rolników lub ich małżonków bądź domowników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem¹.

Jak wskazali Rosa [2012, s.139] oraz Rudnicki [2012, s. 343] Polska wstępując do struktur unijnych, otrzymała możliwość korzystania z różnych form wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Jednakże na podstawie sprawozdania specjalnego nr 6/2013 Europejski Trybunał Obrachunkowy wskazał wiele uchybień w realizacji działania 311 w Polsce. Głównym zadaniem programu 311

¹ O pomoc mógł ubiegać się rolnik lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, lub małżonek tego rolnika:

- który był obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- który był pełnoletni i nie ukończył 60 roku życia,
- który miejsce zamieszkania ma w miejscowości należącej do:
 - gminy wiejskiej, lub
 - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
 - gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców,
- który nie podlegał wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005,
- który nie wystąpił o przyznanie lub nie przyznano mu renty strukturalnej w ramach PROW 2004–2006 lub PROW 2007–2013,
- który był nieprzerwanie ubezpieczony w pełnym zakresie na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników przez okres co najmniej ostatnich 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*,
- który nie będzie realizował operacji jako wspólnik spółki cywilnej, jeżeli za rok poprzedzający rok złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*, do gruntów rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego posiadanego przez tego rolnika, przyznano płatność do gruntów rolnych [PROW 2007–2013].

Pomoc udzielana była z tytułu podejmowania lub rozwijania działalności w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, w tym wynajmowania pokoi w budynku mieszkalnym oraz sprzedaży posiłków domowych lub świadczenia innych usług związanych z pobytem turystów w gospodarstwie rolnym,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych [PROW 2007–2013].

było różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej i promowanie zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich. Jednakże na podstawie specjalnego sprawozdania Europejski Trybunał Obrachunkowy podkreślił, iż działanie 311 nie spełniło swojej roli w Polsce. W sprawozdaniu Trybunał powołał się na województwo małopolskie, w którym 42% beneficjentów zakupiło sprzęt (np. ciągniki), aby móc świadczyć osobom trzecim podstawowe usługi rolnicze podobne do usług prowadzonych w ich gospodarstwach, co nie przyczyniło się do zróźnicowania gospodarki wiejskiej. Ponadto istotnym faktem było to, że na początku realizacji działania 311, rolnicy pomoc otrzymywali na zasadzie pierwszeństwa złożonych wniosków, nie uwzględniając żadnych kryteriów wyboru poszczególnych wniosków [Raport specjalny 6/2013].

Wrzochalska [2011, s.540] wskazała, iż najwięcej realizowanych projektów w ramach działania 311 dotyczyło działalności usługowej. Większość projektów związana była z usługami dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usługami dla ludności oraz robotami i usługami budowlanymi oraz instalacyjnymi. Stosunkowo dużo projektów dotyczyło także wynajmu i dzierżawy maszyn oraz urządzeń rolniczych. Jednocześnie odnotowano jednak małe zróźnicowanie struktury rodzajowej podjętych działań, a znaczący odsetek osób zajmował się wcześniej tego typu działalnością. Pomimo tego, iż działanie 311 jest działaniem kontrowersyjnym, Parzuchowski [2008] podkreślił, że istotnym kierunkiem działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości na wsi powinno być tworzenie w gospodarstwach rolnych niewielkich biznesów o charakterze pozarolniczym, ponieważ to właśnie w małych i średnich przedsiębiorstwach powstaje większość miejsc pracy. To właśnie ta grupa podmiotów gospodarczych w znacznym stopniu decyduje m.in. o rozwoju gospodarczym i jest stymulatorem rozwoju infrastruktury technicznej.

4. Wyniki badań

4.1. Aktywność producentów rolnych i skala przyznanej pomocy w ramach działania 311 w województwie wielkopolskim

W analizowanym okresie łączna liczba wniosków złożonych przez wnioskodawców w ramach działania 311 w Polsce wynosiła 28 999. W Wielkopolsce złożono w sumie 5 701 wniosków (19,56% wniosków w stosunku do ogólnej liczby przyjętych wniosków). Podczas przeprowadzanej weryfikacji wniosków do dalszego etapu (etap 2: przyznania płatności) przekazano w Polsce 14 118 wniosków (tj. 48,68%). W województwie wielkopolskim 48,64% wniosków (tj. 2 773) podlegało dalszej weryfikacji. W kraju blisko 30% wniosków, (w Wielkopolsce ok. 24%) zostało odrzuconych, wycofanych przez wnioskodawców lub rolnicy podjęli decyzję o rezygnacji z działania 311.

Odrzucenie wniosku nastąpiło w wyniku nie spełnienia wymagań proceduralnych lub formalnych. W początkowych latach wprowadzenia działania 311 z uwagi na m.in. brak wiedzy o istocie działania do programu zgłosiło się w Wielkopolsce w ramach pierwszego naboru zaledwie 564 wnioskodawców (tj. 9,98%), w ramach drugiego naboru (7,60%) tj. 433 wnioskodawców. Wielkopolscy rolnicy największą aktywność wykazali w naborze trzecim (tj. 24.08.2010–31.12.2010) oraz w czwartym (tj. w okresie 27.09.2001–14.10.2011). Wówczas do Wielkopolskiego Oddziału Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wpłynęło 1 652 (nabór 3) i 3 052 (nabór 4) wniosków. Przypuszczać można, że duże zainteresowanie działaniem 311 wynikało np. z dobrze prowadzonej kampanii informacyjnej, szerokiego wachlarza inwestycji, które można było realizować w ramach tego działania.

Należy podkreślić, że do etapu drugiego zakwalifikowały się wnioski, które spełniły wymagania formalne oraz proceduralne. W ramach drugiego etapu o płatność ubiegało się w Polsce łącznie 11 454 beneficjentów. Płatność otrzymało blisko 92,73% wnioskodawców. W województwie wielkopolskim 1 916 wnioskodawców wystąpiło o przyznanie płatności. Płatność przyznano 88,83% wnioskodawcom (tj. 1 702).

W Polsce w pierwszym naborze wniosków blisko 96,76% beneficjentów otrzymało płatność. W kolejnych naborach odpowiednio płatność otrzymało: 96,76% (nabór drugi), 95,30% (nabór trzeci) oraz 70,12% (nabór czwarty) wnioskodawców.

W skali województwa w ramach poszczególnych kampanii przyznano płatność w naborze: pierwszym 95,06% wnioskodawcom; w drugim: 96,48% wnioskodawcom; w trzecim 92,84% wnioskodawcom oraz w czwartym 62,97% wnioskodawcom. Część rolników zdecydowała się skorzystać z zaliczki na poczet realizacji inwestycji. W kraju 57 wnioskodawców oraz 17 w województwie wielkopolskim otrzymało zaliczkę na realizację przedsięwzięć. Łącznie w ramach poszczególnych naborów odrzucono 83 wnioski, z czego w województwie wielkopolskim stanowiło to ok. 18,07%. Odrzucone wnioski stanowiły niski odsetek w kraju (ok. 1%), w Wielkopolsce (0,89%) w stosunku do ogólnej liczby wniosków. W ramach poszczególnych naborów oraz etapów wnioskodawcy ubiegali się o konkretną kwotę na zrealizowanie zaplanowanego przedsięwzięcia.

W Polsce w ramach pierwszego etapu (przyznanie pomocy) wnioskodawcy ubiegali się łącznie o kwotę 2 626 135 284 zł (w tym w Wielkopolsce 405 369 985 zł tj. 15,44%). W drugim etapie (faza płatności) kwota wypłaconych środków była niższa. W Polsce zaledwie 30% (w Wielkopolsce 38,45%) wnioskodawców otrzymało dotację unijną. Wynikało to z tego, iż część wniosków nadal podlegała weryfikacji lub wnioskodawcy nie spełnili wymagań formalnych. W ramach województwa podczas naboru drugiego oraz trzeciego rolnicy ubiegali się łącznie o kwotę 326 404 243 zł. Faktycznie płatność otrzymało 32% wnioskodawców.

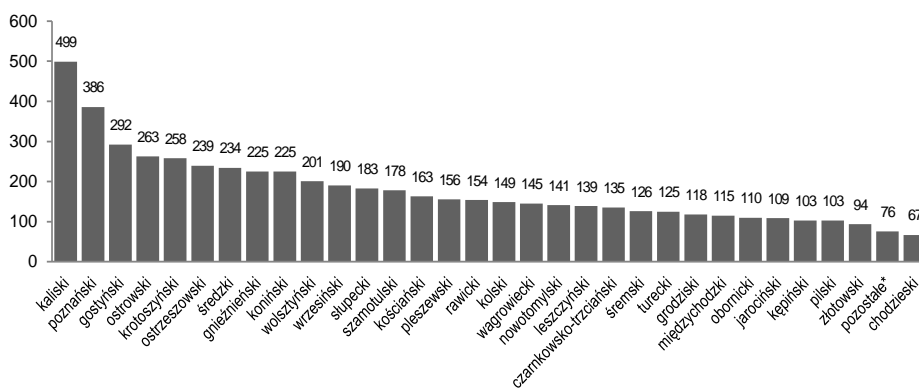
W kraju w tym samym okresie płatność przyznano 46% producentom. W naborze czwartym zaledwie 10% rolników otrzymało płatność. Natomiast w skali województwa aż 86% wnioskodawców otrzymało środki unijne.

4.2. Aktywność rolników w pozyskaniu funduszy unijnych w ramach działania 311, w układzie powiatów

W województwie wielkopolskim wystąpiły różnice w aktywności wnioskodawców w układzie powiatów (rysunek 1). Proporcjonalnie największy odsetek wniosków w ramach działania 311 pochodziło z powiatów: kaliskiego oraz poznańskiego (od 499 do 386 wniosków). Nieco mniejsze zainteresowanie wykazali beneficjenci w powiatach: gostyńskim, ostrowskim, krotoszyńskim, ostrzeszowskim, średzkim, gnieźnieńskim, konińskim oraz wolsztyńskim (w granicach 292 – 201 wniosków).

Rysunek 1

Liczba złożonych wniosków w ramach działania 311 w układzie powiatów w województwie wielkopolskim PROW 2007–2013 [etap 1]

* pozostałe – beneficjenci zameldowani poza województwem wielkopolskim, składający wniosek w WOR ARiMR w Poznaniu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych z ARiMR.

W powiatach: wrześnińskim, śłupeckim, szamotulskim, kościańskim, pleszewskim, rawickim, kolskim, wągrowieckim, nowotomyskim, leszczyńskim, czarnkowsko-trzcianeckim, śremskim, tureckim, grodziskim, międzychodzkiem, obornickim, jarocińskim, kępińskim i pilskim złożono od 190 do 103 wniosków. Najmniejsze zainteresowanie (mniej niż 100 wniosków) wykazali wnioskodawcy z powiatów złotowskiego, chodzieskiego oraz „pozostali”, którzy zameldowani są poza województwem wielkopolskim, jednak wnioski złożyli w WOR ARiMR w Poznaniu. Należy odnotować, iż beneficjenci z wszystkich powiatów województwa wielkopolskiego uczestniczyli w analizowanym działaniu.

Na podstawie przeprowadzonych badań wynika, iż wystąpiły również różnice w wysokości pozyskiwanych środków przez wnioskodawców w układzie powiatów województwa wielkopolskiego. Aby przedstawić zróżnicowanie regionalne ważne jest by określić relację wartości złożonych wniosków do całkowitej liczby gospodarstw rolnych w ramach danego powiatu, co umożliwi dokonywanie porównań.

Analizując średnią wartość pomocy finansowej udzielonej producentom rolnym, którzy złożyli wniosek w ramach działania 311 w przekroju powiatów województwa wielkopolskiego stwierdzono, iż była zróżnicowana w zależności od regionu (tabela1).

Tabela 1

**Wartość udzielonego wsparcia gospodarstwom rolnym
uczestniczącym w działaniu 311 PROW 2007–2013 w Wielkopolsce**

Przedziały grupowe	Powiat		Powiaty
	Odsetek	Liczba	
DZIAŁANIE 311			
< 125 000 zł	41,94%	13	gostyński, grodziski, kaliski, kępiński, kolski, krotoszyński, ostrowski, pilski, rawicki, śremski, turecki, wągrowiecki, wrzesiński
<125 000 zł–135 000 zł)	41,94%	13	chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, gnieźnieński, jarociński, kościański, leszczyński, międzychodzki, nowotomyski, obornicki, ostrzeszowski, poznański, szamotulski, wolsztyński
< 135 000 zł–145 0001 zł)	6,45%	2	pleszewski, średzki
< 145 000 zł–155 000 zł)	6,45%	2	koniński, słupecki
> 155 000 zł	3,23%	1	złotowski
Suma	100,00%	31	

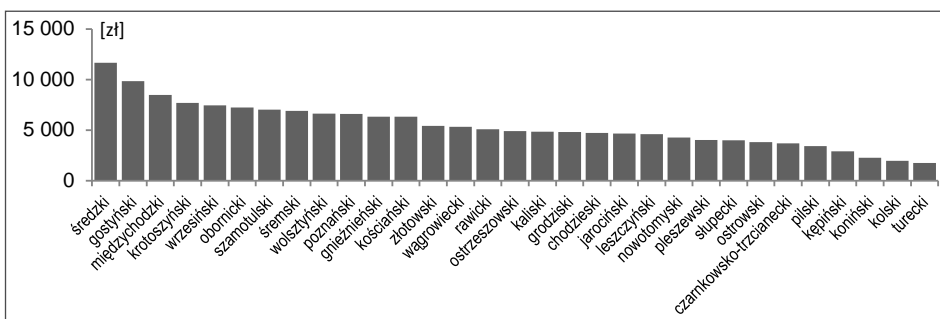
Źródło: Opracowanie na podstawie danych niepublikowanych WOR ARiMR oraz E. Goryńska-Goldmann, M. Wojcieszak, M. Gazdecki „Absorpcja środków w ramach działań 112, 121, 311 i 312 PROW 2007–2013 w Wielkopolsce i jej regionalne zróżnicowanie”.

Ponad 40% wielkopolskich wnioskodawców w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” otrzymało środki finansowe średnio w wysokości od 125 000–135 000 zł (13 powiatów). W przypadku powiatu: gostyńskiego, grodzkiego, kaliskiego, kępińskiego, kolskiego, krotoszyńskiego, ostrowskiego, pilskiego, rawickiego, śremskiego, tureckiego, wągrowieckiego oraz wrzesińskiego beneficjenci otrzymali kwotę niższą niż 125 000 zł. Środki unijne otrzymane przez wnioskodawców w działaniu 311 to pomoc w wysokości 50% lub 80% zwrotu poniesionych kosztów [Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, 2011]. W czterech powiatach (pleszewskim, średzkim, konińskim oraz słupeckim) średnia wartość otrzymanej pomocy wyniosła od 135 000 do

155 000 zł. Jedynie w powiecie złotowskim średnia wartość udzielonego wsparcia gospodarstwom rolnym była wyższa niż 155 tys. zł (3,23%). Analizując udział gospodarstw rolnych w przekroju powiatów województwa wielkopolskiego, stwierdzono, że w przypadku działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” wystąpiły różnice regionalne w pozyskaniu środków unijnych (rysunek 2).

Rysunek 2

Średnia wartość (w zł) udzielonego wsparcia na jedno wielkopolskie gospodarstwo rolne w ramach działania 311 PROW 2007–2013

* średnia wartość udzielonego wsparcia na jedno gospodarstwo rolne w województwie wielkopolskim wyniosła 5 439 zł

Źródło: Opracowanie własne.

Należy podkreślić, że na zróżnicowanie wartości udzielonego wsparcia wnioskodawcom uczestniczącym w działaniu 311 w ramach PROW 2007–2013 w województwie wielkopolskim wpływ miał fakt, iż wysokość udzielonej pomocy uzależniona była od wymagań, jakie musieli spełnić potencjalni wnioskodawcy w ramach analizowanego działania. Ponadto istotnym elementem jest to, że w kolejnych latach programowania zmieniały się zasady jak i sposób (wysokość) wsparcia. Należy także uwzględnić fakt, iż kierowanie środków na poziom danego województwa czy powiatu w dużym stopniu zależało od liczby i wielkości gospodarstw rolnych oraz od ich siły ekonomicznej. W związku z powyższym jeżeli odnotowano wyższe wykorzystanie środków w danym powiecie to najczęściej wynikało to np. ze specyfiki gospodarstw lub określonego przedsięwzięcia, o które ubiegali się wnioskodawcy. Średnia wartość (zł) udzielonego wsparcia na wielkopolskie gospodarstwo rolne wyniosła 5 439 zł. W województwie (rysunek 2) powiat średzki odznaczał się najwyższą średnią wartością udzielonego wsparcia na jedno gospodarstwo (11 655 zł). Nieco mniejsza wartość wsparcia była w powiatach: gostyńskim, międzychodzkiem, krotoszyńskim, wrzesińskim, obornickim, szamotulskim, śremskim wolsztyńskim, poznańskim, gnieźnińskim, kościańskim,

złotowskim, wągrowieckim i rawickim (9 847–5 057 zł). W analizowanym okresie w powiecie ostrzeszowskim, kaliskim, grodziskim, chodzieskim, jarocińskim, leszczyńskim, nowotomyskim, pleszewskim, słupeckim, ostrowskim, czarnkowsko-trzcianeckim, pilskim, kępińskim oraz konińskim średnia wartość (zł) udzielonego wsparcia na wielkopolskie gospodarstwo rolne wyniosła od 4 909–2 253 zł. Zaledwie w dwóch powiatach (kolskim i tureckim) średnia wartość udzielonej dotacji na 1 gospodarstwo wyniosła mniej niż 2 tys. złotych.

Tabela 2

**Kwota pomocy wnioskowanej i udzielonej
w pierwszym i drugim etapie w układzie powiatowym**

POWIATY	Kwota pomocy wnioskowanej w ramach działania 311 * etap 1		Kwota pomocy udzielonej w ramach działania 311 * etap 2	
	(zł)	(%)	(zł)	(%)
chodzieski	6 303 646	1,16	3 086 411	0,83
czarnkowsko- trzcianecki	13 647 459	2,50	6 603 273	1,77
gnieźniński	22 038 590	4,04	10 564 267	2,84
gostyński	29 436 328	5,40	12 923 427	3,47
grodziski	12 429 174	2,28	5 959 458	1,60
jarociński	11 426 879	2,10	5 151 696	1,38
kaliski	47 461 282	8,71	26 257 470	7,06
kępiński	9 178 796	1,68	4 813 452	1,29
kolski	13 898 727	2,55	6 616 607	1,78
koniński	25 308 957	4,64	11 144 732	29,73
kościański	16 131 054	2,96	6 938 829	1,87
krotoszyński	25 336 213	4,65	12 968 427	3,49
leszczyński	13 964 370	2,56	7 384 776	1,98
międzychodzki	11 120 248	2,04	5 540 044	1,49
nowotomyski	12 616 308	2,31	6 512 577	1,75
obornicki	11 016 291	2,02	4 964 699	1,33
ostrowski	24 469 802	4,49	12 230 453	3,29
ostrzeszowski	22 300 522	4,09	13 268 614	3,57
pilski	10 300 426	1,89	4 112 242	1,11
pleszewski	15 376 765	2,82	6 524 020	1,75
poznański	37 891 241	6,95	15 144 623	4,07
rawicki	14 601 997	2,68	8 456 565	2,27
słupecki	17 919 947	3,29	8 457 408	2,27
szamotulski	17 990 259	3,30	6 466 686	1,74
średzki	22 767 369	4,18	11 243 991	3,02
śremski	12 671 639	2,32	6 849 810	1,84
turecki	1 632 308	0,30	6 982 574	1,88
wągrowiecki	13 422 416	2,46	7 559 489	2,03

POWIATY	Kwota pomocy wnioskowanej w ramach działania 311 * etap 1		Kwota pomocy udzielonej w ramach działania 311 * etap 2	
	(zł)	(%)	(zł)	(%)
wolsztyński	20 154 659	3,70	12 632 569	3,40
wrzesiński	18 313 630	3,36	10 451 824	2,81
złotowski	12 949 712	2,38	3 852 652	1,04
pozostałe**	976 503,5	0,18	376 603,5	0,10
Suma	545 053 517,5	100,00	372 040 268,5	100,00

* kwota może ulegać zmianie w wyniku korekt dokonywanych na etapie obsługi wniosków

**pozostałe – beneficjenci zameldowani poza województwem wielkopolskim, składający wnioszek w WO ARiMR w Poznaniu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu ARiMR z dnia 30.01.2013 r.

Analizując tabelę nr 2 należy zauważyć, że kwota wnioskowanego (etap 1) i otrzymanego wsparcia (etap 2) ulegała zmianie. Wynikało to z tego, iż dokonywane były korekty na etapie obsługi wniosków. W przekroju powiatów województwa wielkopolskiego, stwierdzono, iż wysokość przyznanej pomocy wnioskowanej (etap 1) oraz udzielonej (etap 2) była zróżnicowana w zależności od powiatu. Powiatem, który otrzymał najwyższą pomoc był powiat kaliski, poznański, gostyński, krotoszyński, koniński, ostrowski, średzki, ostrzeszowski, gnieźnieński oraz wolsztyński. W tych powiatach pomoc w etapie pierwszym wyniosła od 47 461 tys. zł (powiat kaliski) do 20 154 tys. zł (powiat wolsztyński), w etapie 2 od 26 257 tys. zł (powiat kaliski) do 12 632 tys. zł (powiat wolsztyński). W skali województwa dużą pomoc w ramach działania 311 otrzymali również wnioskodawcy z następujących powiatów (18 powiatów): wrzesiński, szamotulski, słupecki, kościański, pleszewski, rawicki, leszczyński, kolski, czarnkowsko-trzcianecki, wągrowiecki, złotowski, śremski, nowotomyski, grodziski, jarociński, międzychodzki, obornicki oraz pilski. Wysokość pomocy uzależniona była od rodzaju i charakteru inwestycji, którą chcieli wykonać wnioskodawcy. W ramach powyższych 18 powiatów (etap 1) wysokość udzielonej pomocy kształtowała się w granicach 18 313 tys.–10 300 tys. zł, w przypadku etapu 2 od 10 451 tys. zł do 4 112 tys. zł. Rozpatrując wysokość udzielonej pomocy w ramach powiatów należy zauważyć, że wnioskodawcy z 3 powiatów (kępińskiego, tureckiego oraz chodzieskiego) otrzymali pomoc poniżej kwoty 10 mln zł.

Z uwagi na fakt, iż wnioski posiadające status „zakończone” stanowiły wysoki odsetek w stosunku do całkowitej liczby złożonych wniosków w ramach badanego działania przedstawiono wskaźnik skuteczności (tabela 3). Badając pozytywnie rozpatrzone wnioski na tle pozostałych w ramach działania 311, zaobserwowano, że wskaźnik skuteczności w badanym okresie wyniósł ponad 49%. W celu dokładniejszego wyjaśnienia analizowanego zjawiska dokonano porównania powiatów według wskaźnika, w odniesieniu do badanego działania. Zastosowanie takiej analizy pozwoliło na wskazanie powiatów o najwyższym wskaźniku skuteczności.

Tabela 3

**Wskaźnik skuteczności (%) w odniesieniu do działania 311 PROW
2007 - 2013 w obrębie powiatów województwa wielkopolskiego**

Powiaty	Działanie 311	Powiaty	Działanie 311
wolsztyński	64,18	kępiński	47,57
ostrzeszowski	59,00	ślupecki	47,54
turecki	57,60	jarociński	47,32
wrzesiński	57,29	gnieźnieński	46,93
wągrowiecki	55,86	obornicki	46,36
rawicki	55,84	średzki	46,15
kaliski	55,47	koniński	45,35
leszczyński	55,40	gostyński	44,11
śremski	54,76	kościański	43,71
grodzki	52,54	złotowski	43,62
międzychodzki	50,43	pleszewski	42,31
krotoszyński	50,38	chodzieski	41,79
nowotomyski	49,65	piłski	41,75
ostrowski	49,43	poznański	39,69
czarnkowsko-trzcianecki	48,89	szamotulski	37,08
kolski	47,65	średnia w województwie	49,21

Źródło: Opracowanie własne.

Najwyższy wskaźnik odnotowano w powiecie wolsztyńskim, gdzie 64,18% wniosków to projekty, na które beneficjenci uzyskali unijne środki. Najniższy wskaźnik skuteczności dla działania 311 (ok. 37,08%) wykazali rolnicy z powiatu szamotulskiego. W pozostałych powiatach wskaźnik skuteczności kształtował się na poziomie od 39,69% (powiat poznański) do 59% (powiat ostrzeszowski). Jednym z kluczowych elementów dla określenia zróżnicowania regionalnego jest określenie relacji liczby złożonych wniosków do całkowitej liczby gospodarstw rolnych w ramach powiatu, co umożliwia dokonywanie porównań.

Koncentracja funduszy unijnych i ich regionalne zróżnicowanie zaznacza się również w stosunku do najważniejszych cech charakteryzujących rolnictwo w określonym województwie [Czubak, 2012]. Regionalne zróżnicowanie potwierdzają także wyniki analizy w tabeli 4.

Przeprowadzone badania wykazały, że w powiecie konińskim kwota wykorzystania środków unijnych w stosunku do podstawowych charakterystyk rolnictwa była najwyższa. W ramach tego powiatu na gospodarstwo przypadło aż 6411 zł, na 1 ha UR ok. 1 000 zł, a na pracującego w rolnictwie 3 524 zł. Przypuszczać można, że powiat ten posiada tak wysoki potencjał, ponieważ charakteryzuje się wyższą niż przeciętna powierzchnią użytków rolnych, liczbą gospodarstw rolnych oraz odpowiednim technicznym uzbrojeniem pracy.

Tabela 4

Zróźnicowanie liczby beneficjentów i kwoty wykorzystania środków unijnych w stosunku do podstawowych charakterystyk rolnictwa

Lp	Powiat	Kwota pomocy finansowej (zł)				
		na 1 gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą	relacja liczby zawatych umów w stosunku do liczby gospodarstw	na 1 ha użytków rolnych	na 1 ha GO	na 1 pracującego w rolnictwie
1	chodzieski	1618,46	0,04	83,38	115,40	937,55
2	czarnkowsko-trzcianecki	1318,28	0,03	90,20	137,17	682,51
3	gnieźnieński	2241,52	0,05	114,75	126,73	1058,76
4	gostyński	2917,91	0,07	207,58	226,23	1223,69
5	grodziski	1715,94	0,03	139,14	171,33	718,18
6	jarociński	1385,98	0,03	121,51	135,02	684,43
7	kaliski	1904,09	0,04	298,76	373,30	1034,65
8	kejiński	1241,54	0,03	109,84	132,72	542,91
9	kolski	725,51	0,02	82,35	99,93	346,18
10	koniński	6411,21	0,01	1001,80	1280,13	3524,38
11	kościański	1962,34	0,05	127,41	156,39	755,70
12	krotoszyński	3101,75	0,06	250,18	274,85	1194,26
13	leszczyński	4933,05	0,09	145,52	170,83	886,10
14	międzychodzki	3506,36	0,07	177,74	207,52	1755,40
15	nowotomyski	1480,47	0,03	122,16	147,17	3454,95
16	obornicki	2720,38	0,06	118,17	140,93	7195,22
17	ostrowski	1355,93	0,03	174,19	223,42	4141,70
18	ostrzeszowski	2472,7	0,04	299,67	396,87	3901,39
19	piłski	885,31	0,02	54,69	71,43	502,84
20	pleszewski	1333,34	0,03	127,16	140,05	1672,40
21	poznański	1583,83	0,04	121,48	145,29	766,08
22	rawicki	2329,63	0,04	204,31	242,35	700,74
23	ślupecki	1411,69	0,03	135,63	160,96	927,96
24	szamotulski	1626,84	0,04	97,02	108,86	560,66
25	średzki	4629,06	0,10	243,49	269,69	921,41
26	śremski	2644,71	0,05	180,43	209,29	781,23
27	turecki	830,86	0,01	113,41	150,85	594,82
28	warowiecki	2256,56	0,04	103,23	118,36	962,38
29	wolsztyński	2765,45	0,04	331,88	444,01	2462,49
30	wrzesiński	3223,88	0,06	206,86	239,83	1947,06
31	złotowski	1074,96	0,03	51,37	60,84	209,98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych niepublikowanych ARIMR i danych z GUS.

W grupie powiatów tj.: średzkim, leszczyńskim, krotoszyńskim, międzychodzkiem oraz wrzesińskim wysokość kwoty na jedno gospodarstwo rolne wynosiła od 4 629 do 3 100 zł. Z kolei poziom dotacji przypadającej na 1 ha UR wyniósł od 170 do 250 zł. W przypadku kwoty pomocy finansowej przypadającej na pracującego w rolnictwie pomoc ta wyniosła od 886 zł do 1 947 zł. Powyżej wskazane powiaty charakteryzują się dość dużą liczbą gospodarstw rolnych (od 1 497 do 3 242).

W kolejnej grupie powiatów tj.: gnieźnieńskim, gostyńskim, obornickim, rawickim, śremskim, wągrowieckim oraz wolsztyńskim wysokość dotacji na gospodarstwo rolne wyniosła od 2 240 zł do 2 720 zł. Z kolei wysokość dotacji w przeliczeniu na 1 ha UR była znacznie niższa i wyniosła od 118 do 331 zł. Na pracującego w rolnictwie przypadało dofinansowanie w wysokości od 700 do 7 195 zł. W przypadku powiatu gostyńskiego wysokość kwoty przypadającej na jednego zatrudnionego wynikała z tego, iż kwota wsparcia przypadająca na ten powiat była znacząca w stosunku do małej liczby gospodarstw rolnych w powiecie (zaledwie 1 825).

Do grupy o najniższym poziomie wykorzystania środków unijnych należą pozostałe powiaty tj.: chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, grodziski, jarociński, kępiński, kolski, pilski, pleszewski, poznański, słupecki, szamotulski, turecki oraz złotowski. W tych powiatach kwota pomocy finansowej na jedno gospodarstwo kształtowała się poniżej 2 000 zł. Dotacja przypadająca na 1 ha UR wynosiła poniżej 300 zł.

5. Podsumowanie

Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” jest jednym z projektów wspierających polskie rolnictwo mających na celu zwiększyć jego konkurencyjność oraz przyspieszyć zmiany strukturalne. W analizowanym okresie wnioski złożyło 28 999 beneficjentów, w tym 5 701 w Wielkopolsce, co stanowiło 19,66% w stosunku do ogółu przyjętych wniosków w kraju. Wystąpiły różnice w aktywność producentów w układzie powiatów. Najbardziej aktywni w pozyskiwaniu środków unijnych w Wielkopolsce byli rolnicy z powiatów: kaliskiego oraz poznańskiego (od 499 do 386 wniosków).

Ponad 40% wielkopolskich wnioskodawców w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” otrzymało środki finansowe średnio w wysokości od 125 000–135 000 zł (13 powiatów).

Średnia wartość (zł) udzielonego wsparcia na jedno wielkopolskie gospodarstwo rolne w ramach działania 311 PROW 2007–2013 wyniosła 5 439 zł.

Beneficjenci z powiatów: kaliskiego, poznańskiego, gostyńskiego, krotoszyńskiego, konińskiego, ostrowskiego, średzkiego, ostrzeszowskiego, gnieźnieńskiego oraz wolsztyńskiego otrzymali najwyższą dotację unijną. W tych powiatach rolnicy ubiegali się o kwotę od 47 461 282 zł (powiat kaliski) do 20 154 659 zł (powiat

wolsztyński). Płatność otrzymali jednak w kwocie od 26 257 470 zł (powiat kaliński) do 12 632 569 zł (powiat wolsztyński).

W powiecie konińskim kwota wykorzystania środków unijnych w stosunku do podstawowych charakterystyk rolnictwa była najwyższa.

Przez wspieranie inwestycji rozwojowych w polityce rolnej wspomaga się podnoszenie sprawności ekonomicznej gospodarstw rolnych i ich konkurencyjność [Czubak, 2012]. Pomimo, iż realizacja działania 311 budziła pewne kontrowersje, rolnicy podejmowali określone inwestycje, które wspierały polskie rolnictwo.

LITERATURA

1. ARiMR (2011): Działanie 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” Poradnik dla beneficjentów. Warszawa;
2. Czubak W. (2012): Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych. Wydawnictwo UP JARD, Poznań, nr 3 (25), 57–67;
3. Goryńska-Goldmann E., Wojcieszak M. (2013): Zróżnicowanie regionalne w pozyskiwaniu środków unijnych w ramach wybranych działań PROW 2007–2013 w Wielkopolsce. Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.15, z. 2;
4. Goryńska-Goldmann E., Wojcieszak M., Gazdecki M. (2013): Absorpcja środków w ramach wybranych działań PROW 2007–2013 w Wielkopolsce i jej regionalne zróżnicowanie. Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.15, z. 2;
5. MRiRW (2007): Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013). Materiał informacyjno-promocyjny, Warszawa;
6. Parzuchowski L. (2008): Wiejskie przedsiębiorstwa. Nowe Życie Gospodarcze 16, Warszawa;
7. PROWieści miesięcznik dotyczący Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Warszawa, 9(10);
8. Europejski Trybunał Obrachunkowy (2013): Sprawozdanie specjalne pt. Czy państwa członkowskie oraz Komisja zapewniły optymalne wykorzystanie środków przy realizacji działań w zakresie różnicowania gospodarki wiejskiej? Luksemburg 6 (2013);
9. Rosa A. (2012): Unijne fundusze jako źródło wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce, Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.14, z. 2;
10. Rudnicki R. (2012): Zróżnicowanie przestrzenne wniosków złożonych w ramach działania PROW 2007–2013 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.14, z. 3;
11. Runowski H., Ziętara W., (red), (2010): Poradnik dla rolnika w zakresie prowadzenia rachunkowości rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym, P.P. EVAN, Warszawa, s. 5;
12. Wrzochalska A. (2011): Aktywność rolników w pozyskiwaniu funduszy na przykładzie działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – pierwsze rezultaty wdrażania PROW 2007–2013, Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.13, z. 2;
13. Wyszowska Z., Sztoldman M. (2011): Wpływ funduszy unijnych na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce, Roczniki naukowe SERiA, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa, t.13, z. 1;
14. <http://www.arimr.gov.pl>, 17.07.2013

MONIKA WOJCIESZAK

ZRÓŻNICOWANIE AKTYWNOŚCI ROLNIKÓW W POZYSKIWANIU ŚRODKÓW UNIJNYCH W RAMACH DZIAŁANIA „RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ” W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM**Słowa kluczowe:** *producenci rolni, program PROW 2007–2013, gospodarstwa rolne*

STRESZCZENIE

Podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie oraz przetwórstwie produktów rolnych w okresie programowania, finansowanym z udziałem środków UE jest „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013” (PROW 2007–2013). Program ten obejmuje m.in. działania przeznaczone na wsparcie podejmowania lub rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Jednym z nich jest działanie 311 – „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. W ramach tego programu na terenie województwa wielkopolskiego przeprowadzono pięć naborów wniosków. Wystąpiły różnice w aktywności producentów w układzie powiatów uczestniczących w działaniu 311. Najbardziej aktywni w pozyskiwaniu środków unijnych w Wielkopolsce byli rolnicy z powiatów: kaliskiego oraz poznańskiego (od 499 do 386 wniosków). Najwyższą pomoc w postaci wypłaty środków finansowych otrzymali beneficjenci z powiatów: kaliskiego, poznańskiego, gostyńskiego, krotoszyńskiego, konińskiego, ostrowskiego, średzkiego, ostrzeszowskiego, gnieźnieńskiego oraz wolsztyńskiego. Średnia wartość (zł) udzielonego wsparcia na jedno wielkopolskie gospodarstwo rolne w ramach działania 311 PROW 2007–2013 wyniosła 5 439 zł.

MONIKA WOJCIESZAK

DIFFERENTIATION OF COUNTIES IN TERMS OF OBTAINING EU FUNDING UNDER THE MEASURE „DIVERSIFICATION INTO NON-AGRICULTURAL ACTIVITIES” IN THE WIELKOPOLSKA PROVINCE.**Keywords:** *farmers (flaming), the RDP 2007–2013 programme, agricultural farm*

SUMMARY

The main instrument support structural transformation, economic and social conditions in agriculture and processing of agricultural products in the programming period, financed from EU funds is “Rural Development Programme 2007–2013” (RDP 2007–2013). This program includes activities designed to support up or develop non-agricultural activities in rural areas. One of them is the effect of 311 – “Diversification into non-agricultural activities”. As part of this program in Wielkopolska, five calls for proposals. There were differences in the activity of producers in the system of districts participating in the action 311. Most active in obtaining EU funds in Wielkopolska were farmers from the districts of Kalisz and Poznań (from 499 to 386 applications). The maximum aid in the

form of disbursement of the funds received from the county district beneficiaries: Kalisz, Poznań, Gostyń, Krotoszyn, Konin, Ostrów, Środa, Ostrzeszów, Gniezno and Wolsztyn. Average value (zł) support granted for 1 Greater farm under Measure 311 RDP 2007–2013 amounted to 5 439 zł.

e-mail: mwoj@up.poznan.pl